

Hemşirelerde Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin Belirlenmesi: Karşılaştırmalı Bir Çalışma *

Elif IŞIK**, Özlem KARABULUTLU***, Yalçın KANBAY****, Özgür ASLAN**

Özet

Giriş: Hemşirelik mesleği doğası gereği sürekli problem çözmek ve profesyonel kararlar almak durumunda olan bir meslektir. Bu nedenle hemşirelerin kliniksel alanda eleştirel düşünme becerilerini kullanmaları beklenmektedir. **Amaç:** Bu çalışma hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerinin bazı değişkenlerle ilişkisini incelemek amacı ile karşılaştırmalı ve tanımlayıcı olarak yapılmıştır. **Yöntem:** Araştırmanın evrenini bir üniversite hastanesi ve bir devlet hastanesi servislerinde çalışan hemşireler oluşturmaktadır. Çalışmada herhangi bir örnekleme yöntemine başvurulmayıp çalışmaya katılmayı kabul eden hemşirelerin tamamı çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul etmeyen, ulaşılamayan ve ölçek sorularına eksik cevap veren kişiler nedeni ile bu çalışmanın örneklemini 166 (n: 166) hemşire oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Facione tarafından geliştirilen ve Kökdemir tarafından Türkçe'ye uyarlanan California Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ve sosyodemografik özellikler anket formu kullanılmıştır. **Bulgular:** Örnekleme oluşturan hemşirelerin; yaş, eğitim durumu, medeni durum hastane ve çalışma yılına göre eleştirel düşünme puan ortalamaları arasında fark olmadığı ($p > 0.05$) örneklemin eleştirel düşünme beceri puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu, yaş ve çalışma yılı ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişki bulunmadığı ($p > 0.05$) belirlenmiştir. **Sonuç:** Hemşirelik eğitim müfredatlarına beceri temelli eleştirel düşünme derslerinin konulması, üniversite hastanesi ve devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini inceleyen başka çalışmaların yapılması, eleştirel düşünmeyi etkileyen ve geliştiren demografik ve eğitimsel değişkenlerin (öğretim yöntemleri) araştırmacılar tarafından araştırılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Düşünme, Hemşirelik Eğitimi, Hemşirelik.

Determining Critical Thinking Dispositions of Nursing: A Comparative Study

Introduction: Nursing, by its very nature, is a profession which constantly should deal with solving problems and making decisions. Therefore, nurses are expected to use their critical thinking skills in the clinical practice. **Aim:** This descriptive and comparative study was conducted to investigate the relationship between critical thinking skills of the nurses and some variables. **Method:** Nurses working in various services of a university hospital and a state hospital constituted the study group. Without any special sampling, all the nurses who agreed to participate were included in the study. Due to nurses who refused to participate in the study or could not be reached, or whose questionnaires were incomplete, the final sample group consisted of 166 ($n = 166$) nurses. The California Critical Thinking Disposition Inventory and Social and Demographic Questionnaire, developed by Facione and adapted to Turkish by Kökdemir, was used as a data collection tool. **Results:** Nurses make up the sample; age, education level, marital status, compared to working in hospitals and there is no difference between critical thinking scores ($p > 0.05$) also moderate sample scores of critical thinking skills. No correlation was detected between variables such as age, total working years, marital status, educational status and critical thinking skills ($p > 0.05$). **Conclusion:** Introduction of critical thinking skills-based curriculum of nursing education courses, university hospitals and public hospital nurses working in other studies investigating critical thinking skills, critical thinking and develops affecting the demographic and educational variables (teaching methods) are proposed by researchers to investigate.

Key Words: Critical Thinking, Nursing Education, Nursing.

Geliş tarihi: 27.10.2011

Kabul tarihi: 02.07.2012

Eleştirel düşünme; yorumlama, analiz, değerlendirme ve anlamlandırma sonucu amaçlı ve otonom bir şekilde karar vermeye dayanan bir düşünce şekli, diğer bir deyişle bir karar verme sürecidir (Facione, 1990; Facione ve Facione, 2008). Oerman (1998) bu süreci; problem çözme, mantıklı karar verme, bilgiyi analiz etme ve tartışma süreçleri olarak tanımlamaktadır. Bu sürecin içerdiği beceriler arasında; kanıtlanmış gerçekler ve öne sürülen iddialar arasındaki farklılığı yakalayabilme, elde edilen bilgilere ait kaynakların güvenilirliklerini test edebilme, ilişkisiz bilgileri kanıtlardan ayıklayabilme, önyargı ve bilişsel hataların farkında olabilme, tutarsız yargıların farkına varabilme, etkili soru sorabilme, sözlü ve yazılı dili etkili kullanabilme ve bireyin kendi düşüncelerinin farkına vardığı üst biliş (metacognition) becerileri bulunmaktadır. Bu beceriler, eleştirel düşünme eğitiminin de temellerini oluşturmaktadır (Kökdemir, 2000).

Amerikan felsefe birliği tarafından desteklenen delphi projesinde eleştirel düşünmenin tanımı yapılmıştır (Facione ve Facione, 1996).

Bu tanıma göre ideal bir eleştirel düşünürün; meraklı, iyi bilgili, açık fikirli, esnek, adil değerlendirme yapabilen, sonuçların güvenilirliğini araştıran, kişisel değerlendirmelerinde dürüst olan, bulunduğu yargılarda temkinli davranan, yeniliğe açık, karmaşık konularda düzenli, bilgiyi aramada çalışkan, kriterleri belirlemede mantıklı, soruşturma odaklı, karışık durumların ve koşulların araştırılmasında ısrarlı olması gerektiği belirtilmiştir (Facione, 1990).

Eleştirel düşünme mesleki uygulama alanlarında geniş bir yelpazede bilgiyi ve mesleki yargı süreçlerini geliştirmek amacı ile kullanılan bilişsel bir mekanizma olarak kabul edilmektedir (Facione ve Facione, 1996). Facione ve Facione (2008)'e göre eleştirel düşünme, klinik karar vermede kullanılan yaygın bir süreçtir ve profesyonel kararlar alabilmek için bireyin eleştirel düşünme becerisini kullanması gerekmektedir. Bir karar ya da kliniksel bir sonuç üretmek için hemşireye olanak vermesinden dolayı eleştirel düşünme becerisini geliştirmesi hemşirelik eğitiminden de beklenen sonuçlardan birisidir (Daly, 1998; Oerman, 1998). Çünkü hastaya güvenilir, etkili ve kaliteli hemşirelik bakımı vermek için hastanın gereksinimini saptayıp, gerekli hemşirelik uygulamalarını hemen algılayabilecek bilgi derinliğine sahip hemşire yetiştirmeye katkıda bulunmasından dolayı, eleştirel düşünme hemşirelik eğitimi açısından çok önemli bir yere sahiptir (Oerman, 1998; Paul ve Heaslip, 1995).

* Bu çalışma I. Uluslararası V. Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresinde (22 - 24 Eylül 2011, İstanbul) poster bildiri olarak sunulmuştur. ** Öğr. Gör. Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Artvin/ Türkiye *** Arş. Gör. Atatürk Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Erzurum/ Türkiye **** Arş. Gör. Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Artvin/ Türkiye

Hemşirelik mesleği doğası gereği sürekli problem çözmek ve profesyonel kararlar almak durumunda olan bir meslektir. Bu nedenle hemşirelerin kliniksel alanda eleştirel düşünme becerilerini kullanmaları beklenmektedir. Çünkü eleştirel düşünme; hemşirenin deneyimlerini ve eğitimini mantıksal değerlendirmelerden geçirerek klinik ortamda hasta bakımına yansıtmasını sağlar. Bunun yanında gözlemlerden yola çıkarak gerçeklere ulaşabilmesine, kritik kararlar alabilmesine, otonomi sağlayabilmesine ve profesyonelliğini sürdürebilmesine yardımcı olur. Ayrıca hemşirenin; hasta bakım ve yönetimini planlayabilmesini, toplumun sağlığını koruma, geliştirme ve yaşam kalitesini artırma yönünde etkili hizmet sunabilmesini ve hasta bakım gereksinimlerini saptayıp sistematik bakım verebilmesini sağlar (Adams, 1999; Daly, 1998; Maynard, 1996).

Hemşirelik için eleştirel düşünme vazgeçilmez temel öğelerden biri olmakla beraber hemşirelik eğitiminin eleştirel düşünmeyi geliştirdiği yönünde yeterli kanıt yoktur. Hemşirelik mesleği açısından çok önemli bir bilişsel beceri olmasına karşın yapılan çalışmalarda hemşirelik çalışanlarının eleştirel düşünme eğilim puanlarının düşük ya da orta düzeyde olduğu görülmektedir (Arslan, Demir, Eşer ve Khorshid, 2009; Dirimeşe, 2006; Eşer, Khorshid ve Demir, 2007). Bunun nedeni hemşirelik eğitiminde öğrencinin pasif alıcı olduğu, eleştirel düşünmenin öğretilmediği ve eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmediği geleneksel eğitim yöntemlerinin kullanılmasıdır. Kökdemir (2003) eleştirel düşünme becerisinin eğitim süreci ile artacağını belirtmesine karşın hemşirelerle yapılan çalışmalar hemşirelik çalışanlarının eğitim durumları ile eleştirel düşünme becerileri arasında ilişki göstermemektedir (Arslan ve ark., 2009; Stewart ve Demsey, 2005). Magnussen ve arkadaşları (2000) yaptıkları çalışmada eğitim sürecinden geçen öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası eleştirel düşünme puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Buna karşın, Kökdemir (2003) eleştirel düşünmenin eğitimle kazanılabileceğini bu nedenle üniversite eğitiminde; yeniliğe açık, sorgulamaya dayanan ve öğrencilerin pasif alıcılar yerine aktif katılımcılar olarak rol aldığı bir eğitim modelinin gerekliliğinin üniversite eğitimi açısından çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca üniversite eğitiminde; düşünmenin öğretilmesi, mümkün olduğunca problem çözme ve doğru eğilimler için düşünmenin kullanılmasına fırsat vererek öğrencilerin bilişsel ve zihinsel alışkanlıklarının geliştirilmesi gerekmektedir (Facione, Blohm, Facione ve Giancarlo, 2006).

Eleştirel düşünme; belirsizlik durumlarında doğru kararlar alabilmek ve problemlerin çözümünde profesyonelce davranabilmek için çok gerekli bir bilişsel beceri olması sebebiyle hemşirelik çalışanlarının eleştirel düşünme becerilerinin ve etkileyen etmenlerin belirlenmesi çok önemlidir. Hemşireler ile yapılan çalışmalarda; yaş, medeni durum, çalışılan servis, çalışma yılı, gelir düzeyi, yaşanılan yer, eğitim durumu değişkenleri ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişkiler incelenmiş ve değişik sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı çalışmalarda sözü edilen değişkenlerin eleştirel düşünme becerisi üzerinde etkili olduğu belirtilirken diğer çalışmalarda ise böyle bir etkiden söz edilmemektedir. (Eşer ve ark., 2007; Dirimeşe, 2006; Girot, 2000; Stewart ve Demsey, 2005). Bu nedenle hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerinin ve eleştirel düşünme becerisinin bazı değişkenlerle ilişkisinin karşılaştırmalı olarak incelendiği bu çalışma planlanmış ve hemşirelik literatürüne katkı sağlaması amaçlanmıştır.

Araştırma Soruları: Bu çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Hemşirelerin; yaş, eğitim durumu, medeni durum, hastane ve çalışma yılına göre eleştirel düşünme becerileri arasında fark var mıdır?
- Hemşirelerin; yaş ve çalışma yılı ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Tipi: Bu çalışma tanımlayıcı tipte, karşılaştırmalı bir çalışmadır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer: Çalışma bir üniversite hastanesi ve bir devlet hastanesi servislerinde yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini bir üniversite hastanesi ve bir devlet hastanesi servislerinde çalışan hemşireler oluşturmaktadır. Araştırmacıların evren özelliklerini yakından tanımaları ve ulaşılabilirliğin kolay olması nedeni ile üniversite hastanesi ve devlet hastanesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra çalışma verileri Mayıs 2011 döneminde toplanmıştır. Çalışmada herhangi bir örnekleme yöntemine başvurulmayıp çalışmaya katılmayı kabul eden hemşirelerin tamamı çalışma kapsamına alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden hemşirelere çalışmanın amacı ve veri toplama formları hakkında bilgi verilerek anket formları dağıtılmış ve formları doldurmaları istenmiştir. Her birey için veri toplama aşaması ortalama 20 dakika sürmüştür. Çalışmaya katılmayı kabul etmeyen, ulaşamayan ve ölçek sorularına eksik cevap veren (18 kişi) kişiler olması nedeni ile bu çalışmanın örneklemini 166 (n: 166) hemşire oluşturmuştur.

Araştırmanın Değişkenleri: Araştırmanın bağımlı değişkeni eleştirel düşünme becerisi; bağımsız değişkenler ise yaş, eğitim durumu, medeni durum, çalışılan hastane ve çalışma yılı olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları: Verilerin toplanmasında Kalifornia Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği kullanılmıştır. *Kalifornia Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği:* 1990 yılında Facione ve arkadaşları tarafından geliştirilen Kalifornia Eleştirel Düşünme Eğilim Ölçeği kişinin eleştirel düşünme düzeyini değerlendirmek amacı ile kullanılmaktadır. Ölçekteki 5., 6., 9., 11., 15., 18., 19., 20., 21., 22., 23., 25., 28., 33., 36., 41., 43., 45., 49. ve 50. sorular tersinden puanlanarak hesaplanmıştır. Toplam yedi alt boyuttan oluşan bu ölçeğin *iç tutarlılık katsayısı (alfa)* .92'dir (Facione ve ark., 1994).

Ölçeğin Türkiye'deki geçerlilik güvenirlik çalışması Kökdemir tarafından 2003 yılında yapılmıştır. Her alt ölçekten alınan puan toplamının 10 ile çarpılıp alt ölçekteki madde sayısına bölünmesi ile alt ölçeklerden alınan puanlar hesaplanmaktadır. Alt ölçeklerden alınan puanların toplanması ile de ölçekten alınan toplam puan hesaplanmaktadır. Değerlendirmede puanı 240'dan (40 x 6) az olan kişilerin genel eleştirel düşünme eğilimlerinin düşük, puanı 240 ile 300 puan arası olan kişilerin orta düzey ve puanı 300'den (50 x 6) fazla olanların ise bu eğilimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Toplam 6 boyut ve 51 maddeden oluşan yeni ölçeğin *iç tutarlılık katsayısı (alfa)* .88 olarak bulunmuştur.

Verilerin Değerlendirilmesi: Verilerin analizin SPSS 17.0 ortamında; tanımlayıcı bulguları elde etmede, yüzde; farkın aranmasında iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi (t testi) ve ilişkilerin aranmasında ise korelasyon kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü: Çalışmanın yürütüldüğü kurumlardan yazılı izin, katılımcılardan ise sözlü bilgilen-

dirilmiş onam alınmıştır. Araştırma örneklem açısından maddi, manevi herhangi bir risk oluşturmamaktadır.

Bulgular

Tablo 1. Hemşirelerin Hastanelere Göre Demografik Özellikleri

Hastane	Yaş	Çalışma Yılı	Medeni Durum			Öğrenim Durumu		
	Yaş Ortalaması	Çalışma Yılı Ortalaması	Evli %	Bekar %	Lise %	Önlisans %	Lisans %	Lisans Üstü %
Üniversite Hastanesi	30.6 (±7.23)	9.1 (±6.90)	57.5	42.5	26.4	26.4	31.0	16.1
Devlet Hastanesi	37.9 (±5.38)	18.2 (±5.82)	92.4	7.6	19.0	68.4	8.9	3.8

Hemşirelerin hastanelere göre demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre üniversitesi hastanesinde çalışan hemşirelerin %57.5'i evli, yaş ortalaması 30.6 (± 7.23), çalışma yılı ortalama 9.1 (± 6.90) yıl, %26.4'ü lisans, %26.4'ü önlisans ve %31'i lisans ve

%16.1'i lisansüstü mezunu iken; devlet hastanesi hemşirelerinin %92.4'ü evli, yaş ortalaması 37.9 (± 5.38), çalışma yılı ortalama 18.2 (± 5.82) yıl, %19.0'ı lise, %68.4'ü önlisans ve %8.9'u lisans ve %3.8'i lisansüstü mezunudur.

Tablo 2. Hemşirelerin Çeşitli Değişkenlere Göre Eleştirel Düşünme Eğilim Puanları Arasındaki Fark

Bağımsız Değişken	Alt Boyut	n	X	Ss	df	t	p
Yaş	30 ve Altı	57	251.445	3.054	164	-.034	.973
	30 Üstü	109	251.569	2.141			
Eğitim Durumu	Lise / Önlisans	115	249.469	2.001	164	-1.778	.077
	Lisans ve Üstü	51	256.167	3.412			
Medeni Durum	Evli	123	249.615	1.978	164	-1.862	.064
	Bekar	43	256.994	3.591			
Hastane	Üniversite Hastanesi	87	251.878	2.523	164	.210	.834
	Devlet Hastanesi	79	251.141	2.421			
Çalışma Yılı	9 Yıl ve Altı	57	251.444	3.054	164	-.034	.973
	9 Yıl Üstü	109	251.569	2.142			

*p > 0.05

Hemşirelerin çeşitli değişkenlere göre eleştirel düşünme puanları arasındaki farkı gösteren bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Bulgulara göre 30 ve altı yaş grubundaki hemşirelerin eleştirel düşünme eğilim puan ortalamaları 251.445 iken 30 yaş üstü hemşirelerin puan ortalamaları 251.569'tir. Bununla birlikte gruplar arasında eleştirel düşünme eğilim puan ortalaması bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (p > 0.05). Eğitim durumu açısından lise ve önlisans mezunu hemşirelerin eleştirel düşünme eğilim puan ortalamaları 249.469 iken lisans ve lisansüstü öğrenim durumuna sahip hemşirelerin puan ortalaması 256.167 olarak belirlenmiştir. Gruplar arasında puan farkı

bulunmasına karşın bu fark anlamlı değildir (p > 0.05). Medeni durumu evli olan hemşirelerin eleştirel düşünme puan ortalaması 249.615 iken bekar hemşirelerin puan ortalaması 256.994'tür. Evli ve bekar grubun puan ortalamaları farklı olmakla birlikte bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir (p > 0.05). Üniversite hastanesinde çalışan hemşireler 251.878 eleştirel düşünme eğilim puan ortalamasına sahipken devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin puan ortalaması 251.141'dir. Üniversite hastanesinde çalışan hemşireler devlet hastanesinde çalışan hemşirelerden yüksek eleştirel düşünme eğilim puan ortalamasına sahip olmasına karşın bu fark anlamlı bulunamamıştır (p > 0.05). Çalışma yılı bakımından; 9 yıl

ve altı çalışma deneyimine sahip hemşireler 251.444 eleştirel düşünme eğilim puan ortalamasına sahipken 9 yıl üstü deneyime sahip hemşirelerin puan ortalaması

251.569'dur. Çalışma yılı bakımından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p > 0.05$).

Tablo 3. Hastanelere Göre Yaş ve Çalışma Yılı ile Eleştirel Düşünme Eğilim Puanları Arasındaki İlişki

Değişken	Hastane	n	r	r ²	p
*Yaş	Üniversite Hastanesi	87	-.05	.03	.617
	Devlet Hastanesi	79	-.16	.02	.174
	Toplam	166	-.09	.01	.259
*Çalışma Yılı	Üniversite Hastanesi	87	-.08	.07	.449
	Devlet Hastanesi	79	-.19	.04	.089
	Toplam	166	-.11	.01	.145

* $p > 0.05$

Hemşirelerin hastanelere göre yaş ve çalışma yılı ile eleştirel düşünme eğilim puanları arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular Tablo 3'te verilmiştir. Bulgulara göre hastane ve örneklemin geneli bazında yaş ve çalışma yılı ile eleştirel düşünme puan ortalamaları arasında negatif yönde, zayıf fakat istatistiksel olarak anlamsız bir ilişki bulunmuştur ($p > 0.05$).

Tartışma

Bu çalışmada yaş gruplarına göre eleştirel düşünme puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 2). Bu bulgu literatürle de uyum göstermektedir. Yapılan çalışmalar yaş değişkeninin eleştirel düşünme becerisi üzerinde etkisinin olmadığını göstermektedir (Şen, 2009; Öztürk, 2006). Buna karşın yaş ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Öztürk ve Ulusoy, 2008; Kürüm, 2002).

Eleştirel düşünme becerisi bilişsel bir beceri olması nedeni ile eğitim ile kazanılabilecek ya da geliştirilebilecek bir beceridir. Yapılan çalışmalarda eleştirel düşünme becerisinin eğitim ile geliştirilebileceği belirtilmektedir (Bulut ve ark., 2009; Kökdemir, 2003; Öztürk, Ulusoy, 2008). Bu çalışmadaki eğitim durumuna göre grupların eleştirel düşünme becerilerinde fark bulunamamıştır (Tablo 2). Eğitim değişkeni ile ilgili bu bulgu, hemşirelik eğitiminin eleştirel düşünme becerisi yönünden ciddi bir şekilde ele alınması gerektiğini düşündürmektedir. Melseğe atanma öncesi aşama olan eğitim aşaması öğrencinin mesleki bilgi, beceri ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirebileceği değerli bir süreçtir. Bu aşamada öğrencinin eleştirel düşünme becerilerini kazanması için müfredat programlarına özellikle öğrencinin düşünme ve eleştirel düşünme becerilerini öğrenip bu becerileri mesleki ve sosyal yaşama aktarabilmesini sağlayan beceri temelli eleştirel düşünme dersinin koyulması gerektiği düşünülmektedir.

Bu çalışmada evli ve bekar bireyler arasında eleştirel düşünme becerisi bakımından anlamlı bir fark bulunamamıştır (Tablo 2). Bu bulguya benzer olarak Dil ve Öz (2005) ve Öztürk (2006) yaptıkları çalışmada medeni durum ile eleştirel düşünme arasında bir ilişki bulunamamışlardır.

Üniversite ve devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin; yaş, medeni durum, eğitim durumu ve meslekteki çalışma

yılıının birbirinden farklı olmasına rağmen (Tablo 1) eleştirel düşünme puan ortalamaları arasında fark olmaması (Tablo 2) düşündürücü bir sonuçtur. Bu durumun bu çalışmada yer alan yaş ve eğitim durumu değişkenlerine göre eleştirel düşünme becerileri arasında fark bulunmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışmada üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme puan ortalamalarının 251.878, devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin ise 251.141 olduğu belirlenmiştir (Tablo 2). Bu puanlar orta düzeyde puanlardır (Kökdemir, 2003). Bu bulgu literatürle de uyum göstermektedir (Dirimeşe, 2006; Kawashima ve Petrini, 2004). Buna karşın literatürde hemşirelerin eleştirel düşünme eğilim düzeylerinin düşük düzeyde olduğunu belirten çalışmalar da bulunmaktadır (Arslan ve ark., 2009; Eşer ve ark., 2007). Eleştirel düşünme becerisi mesleki eğitim süreci, meslek yaşantıları, kişilik özellikleri, örneklemin demografik özelliklerine bağlı olarak gelişen ve farklılık gösteren bir bilişsel mekanizmadır. Bu nedenle literatürde hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerine ilişkin farklı veriler bulunmaktadır.

Öztürk ve Ulusoy (2008) yaptıkları çalışmada yaş ile eleştirel düşünme becerisi arasında pozitif yönde ilişki bulmuşlardır. Ayrıca Girot (2000)'e göre klinik deneyimi olan hemşireler daha eleştirel düşünebilmekte ve daha iyi kararlar alabilmektedir. Bu çalışmada ise yaş ve mesleki deneyim süresi ile eleştirel düşünme becerisi arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır (Tablo 3). Hemşirenin klinik alanda iyi kararlar verebilmesi ve daha eleştirel düşünebilmesi için yaş ve deneyim süresinin uzun olmasından ziyade bu süreç içerisinde kendini geliştirmesi, problem çözme alışkanlıklarını edinmesi ve bu alışkanlıkları sistematik bir şekilde uygulamaya aktarabilmesi gerekmektedir. Bu durum; yaş, meslekteki çalışma yılı ve eğitim durumunun eleştirel düşünme becerisini etkilemesi için nicelikten ziyade nitelik bakımından önemli olduğunu düşündürmektedir. Eğitim yaşamında eleştirel düşünme becerisini geliştiren ve bunu mesleki yaşamı boyunca da devam ettiren, düşünmeye ve eleştirel düşünmeye zaman ayıran ve yaşamı boyunca edindiği tecrübeleri de düşünce sistemine aktaran bireyin iyi bir eleştirel düşünür olması beklenebilir. Buna karşın; çalışma yılı, yaş, medeni durum, eğitim durumu ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişki bulunmadığını belirten çalışmalarda bulunmaktadır

(Arslan ve ark., 2009; Dirimeşe, 2006; Eşer ve ark., 2007; Steward ve Damsey, 2005).

Sınırlılıklar: Bu çalışmanın sonuçları üzerinde çalışılmış olan örneklemi bağlayıcı nitelikte olup tüm hemşireler için genellenemez.

Sonuçlar

Sonuç olarak hemşirelerin; yaş, eğitim durumu, medeni durum, hastane ve çalışma yılına göre eleştirel düşünme becerisinin farklılık göstermediği, hemşirelerin eleştirel düşünme beceri puanlarının orta düzeyde olduğu, yaş ve çalışma yılı ile eleştirel düşünme becerisi arasında ilişki bulunmadığı saptanmıştır.

Sonuçların Uygulamada Kullanımı

Araştırmanın bulgularına göre; eğitimcilere, hemşirelik yöneticilerine, hemşirelere ve araştırmacılara aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Eleştirel düşünen hemşireler yetiştirmek için hemşirelik eğitimcileri tarafından hemşirelik eğitimi süresince eleştirel düşünmenin göz önünde bulundurulması ve müfredata beceri temelli eleştirel düşünme derslerinin konulması,
- Üniversite hastanesi ve devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin eleştirel düşünme becerilerini inceleyen başka çalışmaların yapılması,
- Eleştirel düşünmeyi etkileyen ve geliştiren demografik ve eğitimsel değişkenlerin (öğretim yöntemleri) araştırmacılar tarafından araştırılması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Adams, B.L. (1999). Nursing education for critical thinking: an integrative review. *Journal of Advanced Nursing*, 38 (3).
- Arslan, G.G., Demir, Y., Eşer, Y., & Khorshid, L. (2009). Hemşirelerde eleştirel düşünme eğilimini etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12 (1): 72 - 80.
- Bulut, S., Ertem, G., & Sevil, Ü. (2009). Hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 2(2): 27- 38.
- Daly, W. (1998) . Critical thinking as an outcome of nursing education. what is it ? why is it important to nursing education. *Journal of Advanced Nursing*, 28 (2) , 323 - 324.
- Dirimeşe, E. (2006). Hemşirelerin ve öğrenci hemşirelerin eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. Hemşirelik Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İzmir, Türkiye.
- Eşer, Y., Khorshid, L., & Demir, Y. (2007). Yoğun bakım hemşirelerinde eleştirel düşünme eğilimi ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 11 (3): 13 - 22.
- Facione, P.A. (1990). Critical thinking: a statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction. executive summary in "The delphi report" ERIC Document, 315 - 423.
- Facione, N.C., & Facione, P.A. (2008). from critical thinking and clinical reasoning in the health sciences: a teaching anthology, Published by Insight Assessment (pp.1 - 13). in "Critical thinking and clinical judgment," The California Academic Pres: Milbrea CA.
- Facione, N.C., & Facione, P.A. (1996). Externalizing the critical thinking in clinical judgment. *Nursing Outlook*, 44, 129 - 36.
- Facione, P.A., Blohm, S.W., Facione, N.C., & Giancarlo, C.A.F. (2006). Professional judgment rating form: Novice/ Internship Level Critical Thinking Abilities and Habits of Mind (pp.1 - 36). The California Academic Pres LLP, Milbrae, CA.
- Facione, N.C., Facione, P.A., & Sanchez, C.C. (1994). Critical thinking disposition as a measure of competent clinical

judgment: the development of the california critical thinking disposition inventory. *Journal of Nursing Education*, 33 (8),345 - 349.

- Giro, E.A. (2000). Graduate nurses: critical thinkers or better decision makers?. *Journal of Advanced Nursing*, 31 (2) ; 288- 297.
- Kawashima, A., & Petrini, M.A. (2004) Study of critical thinking skills in nursing students and nurses in Japan. *Nurse Education Today*, 24, 286 - 292.
- Kökdemir, D. (2003). Belirsizlik durumlarında karar verme ve problem çözme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, Türkiye.
- Kökdemir, D. (2000). Denizyıldızlarını kurtarmaya çalışanların öyküsü: Eleştirel ve yaratıcı düşünme. XI. Ulusal Psikoloji Kongresi, (Kongre Kitabı). İzmir. 19 - 22 Eylül.
- Magnussen, L., Ishida, D., & Itano, J. (2000). The impact of the use of inquiry - based learning as a teaching methodology on the development of critical thinking. *Nursing Education*, 39 (8): 360 - 364.
- Maynard, C. (1996). Relationships of critical thinking ability to professional nursing competence. *Journal of Nursing Education*, 35 (1): 12 - 17.
- Oerman, M.H. (1998). Career and technical education. *Journal of Nursin Education*, 17 (6), 322 - 327.
- Öztürk, N., Ulusoy, H. (2008). Lisans ve yüksek lisans hemşirelik öğrencilerinin eleştirel düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünmeyi etkileyen faktörler. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1 (1): 15 - 25.
- Paul, R., & Heaslip, P. (1995). Critical thinking and intuitive nursing practise. *Journal of Advanced Nursing*, 22; 40 - 47.
- Stewart, S., & Dempsey, L.F. (2005). A Longitudinal study of baccalaureate nursing students' critical thinking dispositions. *Journal Nursing Education*, 44 (2): 81 - 4.